

מכון מניטו

שיחות מניטו על הפרשה — פרשת בשלה

תרגום של שיעורים שנמסרו על ידי הרב בשנת תשמ"ז, 1987

הטקסט עוד לא עבר עריכה לשונית מקצועית, שתיעשה לקראת יציאת הספר לאור.
לתמלול השיעור במקור בשפה הצרפתית - [לחצו כאן](#), או חפשו ברשת: "מניטו פרשת השבוע".

תרגום מצרפתית: אברהם כליפא

תמלול לצרפתית: Textline26

תודה ללנה וראובן רוזנטול

כל הזכויות על התוכן שמורות למכון מניטו (ע"ר). ניתן להשתמש בתוכן בצורה חופשית לשימוש עצמי בלבד. אין אישור לפרסם את התוכן בכל אמצעי פרסום כלשהוא, לרבות הדפסה או במרשתת (אינטרנט) ללא היתר בכתב ממכון מניטו. לבקשות אישור לצרכי פרסום נא לפנות במייל ל: itaykolin@gmail.com

שיעור על פרשת בשלח

שנת תשמ"ז, 1987

מניטו: אנחנו אמנם רגילים להתחיל את לימודנו עם הפסוקים הראשונים של הפרשה, אבל ההרגל הזה מביא לידי כך שאנחנו לא מצליחים להתקדם מעבר לפסוקים הראשונים. לכן בחרתי בקטע שהוא קטע מרכזי של הפרשה, מפני שנושאה העיקרי הוא קריעת ים סוף, שהתרחשה שבעה ימים לאחר היציאה ממצרים. לכן בחרתי במספר פסוקים העוסקים בשאלה שנשאלת ביחס למאורע הזה, קריעת ים סוף, ועל ידי זה נוכל גם להפיק מספר תובנות – כך הוא דרך לימודנו – שיאירו על האופן שבו אנו חווים הרפתקאות דומות בעת העכשווית של ההיסטוריה היהודית. אם יישאר לנו זמן, נחזור לתחילת הפרשה כדי ללמוד את פסוקיה הראשונים.

התורה מספרת לנו שלאחר הרבה מאוד קשיים, עם ישראל, בהנהגתו של משה, יוצא ממצרים. עברנו את סיפור עשרת המכות; ב"ד ניסן, יציאת מצרים מתרחשת. משה מצליח להוציא ממצרים חלק מן העברים שהיו שם מאז תקופת האבות; מאז יעקב, ליתר דיוק. והנה, לאחר המכה האחרונה – שהייתה המכה היותר קשה שעשתה את הרושם הגדול ביותר על פרעה ועל המצרים – הלוא היא מכת בכורות, פרעה סוף סוף מחליט לתת לבני ישראל לצאת ממצרים. יותר מזה: הוא גירש אותם. ישנן שתי מציאויות באותו המאורע: העברים אמנם ברחו, אך יחד עם זאת גם גורשו ממצרים. וזאת משום שהתודעה המצרית נעשתה מודעת, אם אפשר לומר כן, שנוכחותם של העברים במצרים עלולה להפוך להיות קללה מוחלטת עבורם, במקום להיות ברכה. בסופו של דבר, על אף שעד אז המצרים לא רצו לשחרר את העברים – מפני שסברו שטובתה של הציוויליזציה המצרית הייתה לשמור את קהילת העברים בקרבה; עם עשרת המכות, הם הבינו שהמאורעות עצמם מאלצים אותם לגרש את העברים. אבל מהר מאוד – ויש כאן דבר חשוב שנחזור אליו בהמשך – לאחר שלושה ימים פרעה חזר בו: הוא הבין שהוא איבד את הברכה שנוכחות העברים השפיעה בציוויליזציה המצרית, והוא מתחיל, בראש צבאו, לרדוף אחר העברים, שהחלו לצעוד לעבר הארץ המובטחת, על מנת להשיגם ולהחזירם למצרים.

פרעה חוזר בו

לפני שנמשיך את הסיפור, אני רוצה להדגיש את המשמעות של החזרה הזו של פרעה מדעתו. ישנם מאורעות שעושים רושם עז, שיש להם השפעה מידית, ומביאים להחלטה. אך כאשר הוודאות של המאורע, כאשר הכוח הזה של רגע החוויה מתחלש, חוזרים להרגלי החשיבה הקודמים. כלומר, אם אנחנו תופסים את גודל האירוע, פרעה קיבל התרשמות עזה מהתגלות. התודעה הדתית של המצרים דאז, הייתה תודעה בעלת אופי אסטרולוגי, דהיינו שתהליכי ההיסטוריה של בני האדם מנוהלים ונשלטים על ידי כוחות אימפרסונאליים – שהם אלילי המיתולוגיות; והנה, דרך נוכחותם של העברים ודרך כל הסיפור הזה, מחפשת להתגלות, נחשפת, הריבונות הדתית האמיתית המנהלת את העולם, שאיננה אוסף כוחות אימפרסונאליים, קוסמיים, מיתיים; אלא רצון, רצונו של הבורא, שהכירו העברים במסורת שלהם. ישנה ההתנגשות בין שתי חוויות דתיות שונות באופן מוחלט; חוויה שמתחילה בהיסטוריית העברים עם

"תודעתו של אברהם", ששה דורות מאוחר יותר, ישנו עם שלם שהוא העד של אופן שונה לגמרי להתייחס למה שניתן לכנות החוויה הדתית או הרגישות הדתית. יש כאן מהפכה שמתרחשת בהיסטוריה של האנושות: עד כה, היו רגילים לחשוב שהחוויה הדתית האוטנטית, היא מה שאנחנו המודרניים מכנים היום החוויה הפגנית. דהיינו להפוך את כוחות הטבע לאלילים, שמאובחנים כטרנסנדנטיים, ריבוניים כשלעצמם, שמשיעים, מנהלים, מושלים על גורלם של בני האדם. והנה עם העברים מופיעה תודעה דתית שונה בתכלית: העיקר הוא התודעה המוסרית, שנשפטת על ידי רצון של בורא.

בעקבות התפשטותו של "החינוך התנכ"י" – בחוגים היהודים כמובן אך גם בחוגים של שאר הדתות התנכ"יות – אנחנו כל כך מורגלים לזה שהתודעה המוסרית הזו מובנת מאלה, שכבר לא שמים לב שבתוך העולם הטבעי, העולם של הטבע, כלומר העולם המורגל לנו, התודעה הדתית הייתה התודעה הפגנית. יהיה מה שיהיה אופיו השלילי של יחסנו אל מה שמייצג המונח "פגני" – שמהווה עבורנו מונח שלילי – היא מכל מקום היוותה חוויה דתית אוטנטית. זרה, שונה, אבל רגישות דתית – ולפעמים אפילו מיסטית ועמוקה – של הדת הפגנית, דהיינו של הקשר שבין התודעה האנושית לבין הטרנסצנדנטיות של הכוחות שאמורים לתת את המשמעות של ההיסטוריה של העולם, אך שנתפסו כאימפרסונליים. בדומה לתפיסה המטריאליסטית המודרנית, שניתן להחשיב כחילון של הדת המיתולוגית העתיקה; עם מושגים, עקרונות ואוצר מילים שונים לגמרי, אך בסופו של דבר אופי התודעה מאוד זהה.

אביא לכם דוגמה: באחד השיעורים על המדרש, שאלנו מדוע חכמי מצרים – שהתורה מכנה חרטומי מצרים – התקשו כל כך לפתור את חלומותיו של פרעה? הרי בסופו של דבר מדובר היה בחלומות די קלים לפתור: פרעה מוטרד באופן אובססיבי על ידי חשש של שיבוש סדרי הכלכלה של ממלכתו, ולכן הוא חולם תחילה על שנות שבע, ולאחר מכן על שנות בצורת. לא בצורת – זה היה גרוע יותר – אלא של רעב. הוא חולם על זה ביחס לחקלאות - השיבולים, וביחס לצאן והבקר - הפרות הבריאות בשר והדקות בשר. אנחנו כל כך מורגלים לפתורנו הפשוט של יוסף, שאנו רשאים לשאול את עצמנו מדוע חרטומי מצרים לא הצליחו להבין את מה שהטריד את פרעה בחלומותיו. אלא, עבור תפיסה מחשבתית שהורגלה לסדירות מוחלטת של מחזורי כוחות הטבע, להעלות על הדעת אפשרות של שיבוש סדרי הכלכלה – כלכלה שתלויה במחזור החקלאי – היה נחשב לכפירה. הייתה להם תפיסה מחשבתית אורתודוקסית – לפי המובן האטימולוגי התואם כאן, וללא שום קונוטציה שלילית; שאנו מוצאים לפעמים גם אצל הוגי דעות מרקסיסטים, "המרקסיסטים האורתודוקסים". דהיינו חוסר המסוגלות להעלות על הדעת השערה או היתכנות של מאורע החורג מן המערכת האידיאולוגית המקובלת. כלומר עניין התפיסה המחשבתית האורתודוקסית הוא להנגיד את האידיאולוגיה עם העובדות, עם המציאות של העולם החיצוני, הריאלי; וכאשר העולם הריאלי סותר את התאוריה, התיאוריה היא הצודקת; וזה מביא לידי אסונות, טבח, וכו', אתם יכולים לשער במה מדובר...

את התפיסה המחשבתית הזו, של הדתות האסטרולוגיות, אנו מוצאים לעיתים קרובות בתפיסה הקשיחה, הדוגמטית, של המערכות המטריאליסטיות. באופן סכמתי, התפיסה המחשבתית המטריאליסטית המודרנית אינה אלא חילון של התפיסה המחשבתית האסטרולוגית העתיקה, כשבמונח "חילון" אני מתכוון לכל היסטוריית התפתחות הדעות, שהתרחשה לאורך מאות שנים. אבל מדובר בכמעט אותו חוסר מסוגלות להתחשב בפקטור של החירות, בפקטור של שלילת הדטרמיניזם - של הרצון, בפקטור של ההתערבות של האדם בתור אדם בסדר המאורעות. בזמננו, דבר זה מכונה "מטריאליזם דיאלקטי מדעי",

או "מדעי דיאלקטי", שאינו אלא פסידו מדע שמשליך אידיאולוגיה על הגילוי של החוקים העומדים ביסוד הפנומן של הכלכלה.

אם נשליך זאת על הציוויליזציה המצרית, זה מבאר לנו קצת מה היה הקושי של חכמי מצרים לבאר את האובססיה של פרעה בחלומותיו, בהם הוא ביטא את ההרגשה שהכלכלה שלו עומדת להשתבש. וכפי שאתם יודעים, לפי הקטגוריות של המיתולוגיה המצרית, האליל המרכזי היה הנילוס. הגאות של הנילוס היא זו שהייתה מבטיחה את עתידה של כלכלת מצרים. אני מקצר כדי להתקדם מהר, אבל הרעיון ברור. והנה לפנינו סיפור די פנטסטי: ציוויליזציה שלמה ממתינה שעבד עברי צעיר – "יוסף העברי" – יסביר לכולם בצורה מאוד פשוטה במה מדובר. המדרש מביא לנו מה היו הפתרונות השונים שהציעו החרטומים לפרעה: אתה תנצח שבע מלחמות, ולאחר מכן אתה תפסיד שבע מלחמות. יהיו לך שבע בנות ולאחר מכן הן ימותו. ניתן כאן לחוש את מרכז עניינה של סוג זה של תודעה או של תפיסה מחשבתית: דבר ברור הוא, שעבור מדינה טוטליטרית, הדאגה המרכזית היא הניצחון או ההפסד במלחמות; ועבור מדינה אוטוקראטית, הדאגה המרכזית היא להבטיח את המשכיות השושלת. לכן חכמי מצרים הציעו לפרעה פתרונות מסוג זה, אבל המחשבה שמדובר באופן פשוט בשיבוש הכלכלה הייתה נחשבת לכפירה, בשל התפיסה המחשבתית האורתודוקסית שלפיה קיים דטרמיניזם בנוגע לתופעות האנושיות, באמצעות החוקים הקוסמיים. היום אנו אומרים "החוקים" ותו לא, או אם תרצו חוקי הכלכלה. אני סוגר את הסוגריים.

עם עשרת המכות, מורגשת התפתחות בתהליך ההתגלות של הרצון של מישו. כאשר קוראים את הסיפור של עשרת המכות, רואים שבהתחלה התופעה הינה אימפרסונלית, אובייקטיבית. כל תושבי הארץ אמורים ללקות. והנה, דבר זה משתנה בהדרגה: המצרים בלבד לוקים, ואילו העברים מוגנים. החל מרגע זה, חכמי מצרים, וגם פרעה עצמו, מתחילים לדאוג; המכה נהיית חכמה. האם קיים רצון מאחורי המכה, המאורע, האסון? אז חכמי מצרים אומרים "אֶצְבַּע אֶל־הַיָּם הוּא"¹. זה פסוק מאוד חשוב. כאן מתרחש מהפך ומגלים שהאמונות הרגילות של התודעה הדתית הפגנית של מצרים מתהפכות. תופעה חסרת תקדים מופיעה: זה לא כוח אימפרסונאלי שמנהל את העולם, אלא הרצון של מישו. אי אפשר שלא לגלות זאת, מפני שכאשר מתרחשת המכה, המצרים בלבד לוקים, ולא העברים.

הנה, באמצע תהליך המכות, מופיע מאפיין נוסף: כאשר משה מנחית את המכה, המצרים קוראים לחרטומיהם, שמחוללים מכה זהה. אלא משה מסוגל להפסיק את המכה על ידי תפילתו, ואילו החרטומים לא מסוגלים להפסיקה על ידי תפילותיהם. דבר זה גם מדאיג את פרעה. משום שזה אומר שהעולם מנוהל באופן שונה מאוד ממה שהאמינו באמונה פגנית זו. אין זה תפקוד אימפרסונאלי של חוקים קוסמיים, אלא זה גבוה יותר, עמוק יותר, מעבר ל-, זה רצון של מישו שמשמש בכוחות הקוסמיים כאמצעי התערבות. זהו בעצם העימות שבין התפיסה המחשבתית העברית לבין התפיסה המחשבתית הפגנית, כבר בימים ההם.

והנה, בסופו של דבר מגיעים למכה העשירית. הגילוי הזה שיש מישו שפועל, נעשה יותר ממסנוור: לא רק שהמכה מבחינה בין המצרים לעברים, אלא שאף בין המצרים עצמם, היא מבחינה בין הבכורות לאחרים. גילוי דבר זה מכניס אותם לפאניקה מוחלטת. פרעה כל כך מזועזע, שהוא אומר לעברים: "לכו – הבנתי". והנה שלושה ימים לאחר מכן, הוא חוזר בו. המשמעות היא שיתכן שגם לאחר התרחשותם

¹ שמות ח, טו.

של מאורעות קולוסליים, מהר מאוד חוזרים להרגלי החשיבה הקודמים. לכן אין להיות מופתע מזה שפרעה חזר בו. ואנחנו מגיעים למאורע שאני רוצה שנלמד ביחד.

האנלוגיה שמיד עולה לי לראש, היא שבשנת 1947, אומות העולם, שעוד היו מזועזעות מכל מה שקרה בתקופת הנאציזם, אישרו בסופו של דבר הקמת מדינת ישראל קטנטנה. והנה, מספר שנים לאחר מכן – לא לפני הרבה זמן – כלל האומות שהתאספו באו"ם, חוזרות בהן ומכריזות שהמדינה היא מדינה גזענית. זה מאוד דומה לזה. אומות העולם אומרות: "תחזרו לביתכם". ומעט זמן לאחר מכן: "על מה מדובר?".

והנה פרעה בראש צבאו מתחיל מרדף אחר העברים, שברחו ממצרים ומנסים לפלס להם דרך במדבר, כדי לחזור לארץ כנען – כפי שהיתה מכונה בתקופה ההיא – ארץ ישראל. העברים נקלעו לבעיה שאנסה לתאר: לפנייהם הים – מחסום פיזי בפני אפשרות של הצלה, ישועה. כאן, אלו חוקי הטבע שמונעים זאת, אי אפשר לעבור את הים מבלי סכנת טביעה. מאחריהם, צבא המצרים.

אני רגיל לומר, שבסופו של דבר, לאבותינו העברים היה הרבה מזל, משום שמאחוריהם עמד צבא מצרים בלבד...

הזכות הנוספת

הנה מה שהפסוק אומר², ותנסו לשחזר בדמיונכם את הממדים של המעמד:

**"וּפְרָעָה הַקְּרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסְעֵ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ
מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'."**

התמיהה היא כזו: בני ישראל, שזה עתה ניצלו ממצרים, וזה עתה חוו התערבות ניסית של ההשגחה שהוציאה אותם מכבלי השעבוד, אשר לפי כל החוקים הסוציולוגיים המוכרים לנו, הם לא היו יכולים להשתחרר ממנו. התלמוד אומר במפורש שממצרים לא יוצאים. ואנחנו עוד זוכרים את העידן שבו מאירופה היהודים לא היו יוצאים, והיו לכודים בתוך מצרים העכשווית. לכן העברים חוו שהקב"ה היה בצד שלהם, אם אפשר לומר זאת באופן פשוט. כל מי שחווה זאת, לא יכל שלא לזכור שהכל אפשרי, שהרי זה אפשרי לצאת ממצרים! אם כן מדוע הם פחדו? והתורה אומרת שהם פחדו מאוד. זה הנושא שהייתי רוצה לעסוק בו, דרך המפרשים השונים.

מתרחש כאן עניין שאני רוצה לציין: משה מתחיל להתפלל כדי שהקב"ה יעזור לעברים המבוהלים, כאשר הים לפנייהם – אי אפשר להתקדם – וצבא מצרים מאחוריהם. תנסו לדמיין את המצב שמביא את משה להתפלל תפילה מיוחדת, והקב"ה עונה לו: זה לא הזמן להתפלל, תגיד לעם להתקדם ונראה.

אתבסס על פירוש רש"י על מנת לבאר איך להבין את המצב הפרדוקסלי הזה, שאני שוב מתאר בקצרה: למרות כל הסיבות שיש לעם ישראל להרגיש בטוח – הקב"ה מגן עליו – הוא ירא שמה הקב"ה לא יגן עליו, וכשמשה מנסח תפילה על מנת לבקש עזרה, נכנה זאת "הגנה האחת עשרה" של הקב"ה – לא אומר

² שם, יד, ו.

מכה האחת עשרה, אלא נס האחד עשר – הקב"ה אומר לו שזה לא הזמן להתפלל. רש"י מדגיש מספר ניסוחים יחודיים. ראשית:

”וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהָגָה מִצְרַיִם נֹסַע אַחֲרֵיהֶם”

כמובן, כאשר מביטים למרחוק, נושאים את העיניים, לכן הם נשאו את עיניהם כדי לראות למרחוק. אך המדרש שרש"י מביא אומר שכשנשאו את עיניהם, הם ראו את השמיים. ובשמיים הם ראו את מצרים של מעלה שבאה כנגדם. מה זה מצרים של מעלה? אני חוזר על פירוש הפסוק כדי שתבינו את שינוי רובד הפרשנות: לפי הפשט, זה התרגום המילולי, הם נשאו עיניהם כדי לראות למרחוק מה מגיע אליהם – צבא מצרים. אבל כשנשאו את עיניהם הם ראו בשמיים שמצרים של מעלה באה לעזרת מצרים של מטה, אז הם פחדו. כבר מתחילים לתפוס את העניין. המסורת של התנ"ך מלמדת שכל אומה מוגנת על ידי מה שנקרא בעברית "שר", "הג'יני" של כל אומה. באנג'ולוגיה³, הנוצרית בין היתר, זה מכונה ארכי-מלאך. אגב הארכי-מלאך של צרפת, הוא סנט-מישל, וזה לא במקרה שזה גם זה של ישראל, מיכאל. אבל זה עניין אחר...

המלאכים

לכל אומה יש שר שמייצג אותה בבית דין של מעלה. כלומר הא-ל האחד, משגיח באופן אוניברסלי על כלל הבריאה שלו, אלא שעבור כל אופן פרטי להיות בריאה – כגון האומות, העמים – יש רצון מיוחד של הא-ל האחד בנוגע לגורלה של כל אומה, כל ברייה, כל מציאות, ואפילו גם של כל פרט ופרט, וזה מה שמכנים "המלאכים". זה רעיון שקשה לבטא, במיוחד בצרפתית, אבל נראה שהרעיון ברור: הקב"ה בלבד משגיח על עולמו, אך דרך מתווכים של השגחה. לכל אומה יש שר המייצג אותה בבית דין של מעלה, ומליץ בפני הא-ל האחד בעד גורל אומתו, שהא-ל האחד ברא. לכן המשמעות היא שכאשר בבית דין של מעלה נלקחת ההחלטה להתערב – אני בכוונה משתמש בלשון מליצית של המדרש – כל טענה, אפילו מצד אויבי ישראל, אפשרית. כלומר, הדבר שמפניו יראו בני ישראל, הוא שהמליצה של שר מצרים עבור מצרים של מטה, תהיה לרעת בני ישראל. אחד ההסברים של המדרש הוא: הת'ניה⁴ של כל אחת ואחת מעשרת המכות הייתה: שחרר את עמי, אחרת תבוא עליך מכה פלונית. והנה, עד המכה האחרונה, המכות באו על המצרים. כתוצאה מכך, הכל קורה כאילו הם שילמו את המחיר עבור שעבוד בני ישראל, והם עדיין שייכים להם.

אני חוזר על המהלך: כיון שהגיעו המכות, והת'ניה הייתה תשחרר את עמי אחרת תלקה במכה פלונית, כיון שעד המכה האחרונה, המכות באו על מצרים, לכן עם ישראל עדיין שייך למצרים. ולכן מצד הדין ומצד המוסר המוחלט, לא הייתה שום אפשרות עבור הקב"ה לסייע לעברים, ולכן הם יראו. כלומר, כאשר העברים הבינו שמצרים של מעלה נחלצה לעזרת מצרים של מטה, הם הבינו שהם אבודים, ושהם זקוקים לנס נוסף. האם ההסבר מספיק ברור? וזה מבאר מדוע התורה מתארת את הפחד הזה, הבהלה הזו, שאחזה את העברים.

³ תורת המלאכים.

⁴ במקור: clause.

וזה עונה לשאלה שבה פתחנו: מאחר והייתה להם הוכחה על כך שהקב"ה מגן עליהם, מדוע הם יראו? אלא הם יראו שלא לזכות יותר להתערבות שתהיה – הייתי אומר – לא צודקת, שהרי הצדק היה בצד של המצרים. בעברית אומרים היה "תיקו". כלומר מצד הצדק, כשם שהעברים היו רשאים לברוח ממצרים בשל השעבוד הקשה, כך המצרים היו רשאים לקחת אותם חזרה למצרים. ולכן הם היו זקוקים לזכות נוספת על מנת שהקב"ה יתיר לעצמו לפעול לטובת העברים. זכות⁵ זו הייתה הזכות של האמונה.⁶ לכן הקב"ה אומר למשה: זה לא הזמן להתפלל, "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ".

והנה מה שמתרחש – וזה סיפור שיכול להראות לנו משונה, אבל סוף סוף זה סיפור שאנו חווים בהיסטוריה שלנו, ברמת הפרט – כל אחד באופן אישי במהלך מאורעות החיים, וברמת הכלל – בהיסטוריה של עם ישראל; ושבסופו של דבר מאוד קל לאבחן: לנוכח מצב בלתי פתיר באופן מוחלט, צריך היה שאדם אחד יאזור אומץ להתחיל, מעבר לכל נימוק הגיוני. המסורת מספרת שהיה זה נשיא שבט יהודה, בשם נחשון, שנכנס לים והים נקרע. כלומר מעשה זה נתן לעברים יתרון של זכות במאזנים ששקלו את זכויותיהם של המצרים – מצד הדין, כיון שהוכו על ידי עשרת המכות – מול זכויותיהם של העברים. ומכאן נגזר הביטוי בעברית מודרנית, החלוצים, אלו שנכנסים ראשונים לים, מכונים "נחשונים", שהוא נטייה של שמו של נשיא שבט יהודה, נחשון בן עמינדב. "עמינדב" בעברית פירושו מי שעומד לשירות עמו, מתנדב. תראו את העקביות של משמעותם של השמות. ולכן כשאתם שומעים על "נחשונים", הכוונה לחלוצים, למייסדים. זהו המאורע הראשון.

בעניין זה, המדרש אומר שלפני הים נחלק העם לארבע כתות⁷: אלו אמרו אנחנו אבודים ולכן אנחנו נתאבד, ניפול לים ונעלם. אחרים אמרו נחזור למצרים. אחרים אמרו נלחם. אחרים אמרו נתפלל. לכל זה, הקב"ה עונה: זה לא יועיל. הנה הפסוק:

**וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אֵל תִּירְאוּ הַתִּצְבּוֹ וַיֵּרָאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם
כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסִּיפוּ לְרִאֲתֶם עוֹד עַד עוֹלָם.
ה' יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּתְּרוּ.⁸**

המדרש⁹ מבאר:

"אֵל תִּירְאוּ" – עבור הכת הראשונה שחשבה שאין מוצא, אין פתרון, וסברו שדינם כליה.

עבור הכת השנייה שחשבו לחזור למצרים, הפסוק אומר: "הַתִּצְבּוֹ וַיֵּרָאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסִּיפוּ לְרִאֲתֶם עוֹד עַד עוֹלָם".

עבור הכת השלישית, שחשבו להילחם, הפסוק אומר: "הַיְהוֹה יִלָּחֶם לָכֶם".

ועבור הכת הרביעית, שחשבה להתפלל: "וְאַתֶּם תִּתְּרוּ". אתם, תשתקו...

⁵ אמנם המילה זכות בלשון זכר בספרות הרבנית, נקטנו כאן לשון נקבה על פי העברית המודרנית.

⁶ ר' נפש החיים, שער א, פרק ט.

⁷ תלמוד ירושלמי, מסכת תענית, פרק ב', הלכה ה'.

⁸ שמות יד, יג-יד.

⁹ תלמוד ירושלמי, שם.

מה כוונת המדרש? במצב שכזה, כאשר ההיסטוריה של אומה, ההיסטוריה של אופן אחד להיות אדם, ההיסטוריה של ייעוד מסוים – והוא הדין לגבי הפרט – נראית ללא מוצא, דהיינו לפניהם הים ומאחרים צבא מצרים, קיימות ארבע נטיות, ארבע אסטרטגיות של הזהות האנושית, שאנו מוצאם אגב בכל הרפתקה, בכל מאורע של ההיסטוריה, בצורה זו או אחרת אבל בסופו של דבר לפי אותן קטגוריות: אלו מיאשים; אלו מוותרים על ההתנגדות; אלו אמיצים ומוכנים למסור את נפשם כדי שלא לחזור למצרים, אפילו למות במלחמה, אבל לפחות להילחם באויבים; ואלו שהם אדוקים ואומרים: יש בכל זאת א-להים, אז נתפלל. והקב"ה אומר לארבעת הכתות: זה לא יועיל. מדוע זה לא יועיל? מפני שהשמיים חסומים. שר מצרים יכול לטעון, ואגב המדרש מספר את זה: מדוע את מתערב לטובת העברים נגד המצרים? הללו עובדי עבודה זרה, אבל הללו יהיו עובדי עבודה זרה! אלו כן, אבל אלו יהיו כן! כלומר מנקודת מבטו של היסטוריון, לא רואים הבדל בין העברים למצרים. הקב"ה לבדו יודע שיש הבדל משמעותי שמתגלה לבסוף במהלך ההיסטוריה. אני רוצה לומר שכל משקיף אובייקטיבי לא יהיה מסוגל לזהות הבדל בין העברים למצרים, ואפילו לא בהיסטוריה העכשווית, תקראו את "לה-מונר" או "לאקספרס"¹⁰, אתם תראו שאין הבדל. הקב"ה לבדו יודע שיש הבדל, אבל זה צריך להתגלות על פי הדין, משום שמדובר בא-ל שעליו התנ"ך מדבר, ותחת מבטו של א-ל זה, רק צדק מוחלט הוא צדק. ולכן ארבעה אסטרטגיות הללו לא מועילות מעצם הגדרתן. אלא אם כן יש מחויבות מעשית של האמונה¹¹ של כת חמישית, נחשון, שנותן משמעות לארבעת הכתות האחרות.

המדרש כאן מדבר בעד עצמו: אם אין מחויבות מעשית של אמונה, שום אסטרטגיה אינה מועילה, כולל התפילה. רש"י מביא את המדרש: הקב"ה אומר למשה שבא להתפלל: העם שלך בחרדה, ואתה רוצה להתפלל?! "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ". זה נראה מצב פרדוקסלי. למשל, אם צריך לנתח חולה, תדמינו את הסצנה: ראש הקהילה אומר: "כולנו נקרא תהלים!". והקב"ה אומר: "אולי תשלחו אותו לבית החולים"?... כלומר, כמובן שקריאת תהלים יכולה להועיל, אך בתנאי שמשתפים גם את הפעולה האנושית, אשר לפי חוקי הטבע שהקב"ה קבע, תאפשר לקדש את הרפואה על ידי קריאת התהלים. טוב, זהו. אני יכול לבאר מדרש זה בכמה אופנים, אבל הרעיון ברור.

ואנחנו חווים הרפתקה זו בצורה מאוד דומה. כלומר, ישנם ניסיונות של הפעלת אסטרטגיות שונות על מנת לפתור בעיות שניצבות לפנינו, אך תהיה המדרגה שבה כל אחד נמצא אשר תהיה, אלו של התפילה, אלו של המלחמה, אלו של הפילוסופיה וכו', יש לכל זה תועלת רק אם זה מלווה במחויבות מעשית של אמונה, שנאמר: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מַה תִּצְעַק אֵלַי". זה פסוק נורא! זה הקב"ה שאומר למשה לא להתפלל! כי זה לא הזמן לתפילה, "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ". וזה בזכותו של נחשון, שהאסטרטגיות של כל אחת מארבע הכתות שתוארו במדרש, הועילו. לא אאריך על מנת לבאר איך ארבע הכתות הועילו, כולל הכת הראשונה שרצתה להתאבד, שבמקום להתאבד הם ישקיעו את כל כוחם כדי לשחות בים ולא לטבוע, וכו'. ואף אלו שרצו לחזור למצרים, המכונים היום "היורדים", שנפגוש מאוחר יותר במדבר באמרם: "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוֶבָה מִצְרָיִם"¹². אי אפשר שלא לשים לב שאנחנו חיים באופן תמידי את אותו הסיפור, בצורות שונות, אבל זה ברור שהתורה כבר מסרה לנו את תעודת הזהות שלנו.

¹⁰ עיתונים צרפתיים.

¹¹ Engagement de la foi

¹² במדבר יד, ד.

זה בנוגע למאורע הזה. ואני סבור שבכל דור ודור, בעצם, אנחנו יכולים להזכיר את הלימוד הזה: תהיה הזכות של העבר אשר תהיה, יהיה חוסר הזכות של האויב אשר יהיה, יש בסופו של דבר דיין מוחלט שדן את היסטורית העולם. ומדוע התורה מתארת לנו את הדין זה כנורא כל כך?

אסביר לכם זאת מבחינה תיאולוגית: בכל המסורות ההנחה היא שהאל מטפל אך ורק בנו, וחס ושלום לא באחרים. בכל המסורות האל של אומה אחת הוא האויב של אומה אחרת, ומגן על אומתו בלבד. א-להי ישראל זה שונה בתכלית, הוא האל האחד. המשמעות היא שכאשר אנחנו עומדים מול יריב, מאחרי היריב נמצא האל שהוא גם האל שלנו. כל עוד האדם לא התעלה עד הדרגה הזו של הבנה של המונותאיזם השלם, לא ניתן להבין את אותם הסיפורים שבתנ"ך, שבהם רואים שלמרות שעם ישראל מובטח לקבל את ההגנה של הא-ל האחד, הוא ירא מן ההרפתקאות שאיתן הוא יאלץ להתמודד. אם תרצו, יש כאן זהות בין התודעה המוסרית לבין התודעה הדתית, משום שיש לנו חוויה עמוקה של העובדה שהקב"ה אחד. הוא ברא את כל האומות, כל הבריות וכו'. ואני חושב שמדרגה זו של הבנת המונותאיזם האוניברסלי, הושגה לעיתים רחוקות מאוד, אפילו בתוך עם ישראל, שהרי כאשר אנחנו מתבוננים בהגדרה של המונותאיזם העברי, לעיתים, אין זה אלא היחס אל מונולטריזם, דהיינו האמונה באל שמטפל אך ורק בעם ישראל. ולכן כאשר שר מצרים מופיע בשמים, העברים – של התנ"ך, שלא צריכים להיות תיאולוגים כדי לדעת את האמת – ייראו. משום שלנגדם ניצב הקב"ה המגן על מצרים. כמו כן, בכל המאבקים שבהיסטוריית עם ישראל המתוארים בתנ"ך, כגון היראה של יעקב מפני עשיו, נבעה מכך שלנגדו ניצב הקב"ה המגן על עשיו. כלומר עלינו לבחון את עצמנו בדרגה של תודעה דתית שקיבלה על עצמה את הצווים של התודעה המוסרית. לכן, אנחנו תמיד בעמדת נחיתות מול היריב, שאצלו זה לא המקרה. וזו הסיבה שבגללה ההיסטוריה של עם ישראל קשה כל כך.

אביא לכם פסוק בנאלי כל כך, עם אחד הפירושים של המדרש: "וְאֶהְיֶה לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ"¹³, ותמיד שוכחים את המשך הפסוק: "אֲנִי ה'". לפי אחד המדרשים, יש לקרוא: "וְאֶהְיֶה לְרֵעֶךָ, כְּמוֹךָ אֲנִי ה'". דהיינו מה שאתה תעשה לרעך, אני אעשה לך. כלומר הקב"ה מגן על האחר לפני שהוא מגן עלי, כאשר בכל שאר המסורות זה ההיפך, האל שבו אני מאמין מגן עלי, ואויב לאחר. אני אומר זאת, כי הניסיון מראה לנו שהרבה פעמים התודעה היהודית לא מצליחה להבין את ההיגיון של ההיסטוריה של עצמה. אני סבור, שכאשר אנו מחברים בין חוויות מאורעות החיים – ברמת הפרט וברמת הכלל – לבין הקטגוריה של המונותאיזם המוחלט, הניתוח של המאורעות הנוגעים לנו מקבל משמעות אחרת לגמרי. צריך להכליל אותם במשמעות של ההיסטוריה האוניברסלית.

אני חוזר לנושא, אחרת אנחנו עלולים לגלוש לנושאים די מסחררים... אבל אני חושב שהמדרש הזה חשוב מאוד על מנת להבין את פשט הסיפור הזה בתורה. זו הסיבה שבגללה העברים ייראו: האם יש לנו מספיק זכות על מנת להזכות להתערבותו של הקב"ה? ושוב, עולה לי סוגיה ממסכת קידושין שאומרת שכל מעשה יכול להטות את המאזניים לטובה או לרעה, לזכות או לחובה. כלומר אנו מגיעים לשלב מסוים של החוויה המוסרית שבו אנו מבינים שכבר אין יותר מחסה, כל מעשה משפיע על הגורל כולו. אבל צריך ללמוד זאת פעם אחת, ואז לשכוח, כי אי אפשר לחיות עם הוראה שכזו, אבל צריך לדעת שזה אכן כך. היתרון של הילדות הוא לא להיות מודע לכך, כלומר לחשוב שיש מחסה שתחת חסותו ניתן לתקן את המעשים שכשלו. אבל האדם מגיע לשלב מסוים של החוויה המוסרית שבו הוא מבין שאין

¹³ ויקרא יט, יח.

יותר מחסה, וכל מעשה יכול להטות את הכל לצד אחד או לצד השני. זה מה שאומר התלמוד במסכת קידושין בדף ל', וזה העניין בסיפור הזה: מעשה אחד המורה על התחייבות של האמונה היה מספיק כדי להטות את המאזנים כלפי העברים או כלפי המצרים.

זה הנושא הראשון שרציתי לנתח. נותר לנו זמן ללמוד את תחילת הפרשה, אבל אם יש לכם שאלות על הניתוח הראשון הזה, בבקשה.

קהל: "ויִירָאוּ מְאֹד"¹⁴, האם זו היראה שעליה למדנו בשיעור של הבוקר?

מניטו: לא. השיעור של הבוקר עוסק בנושא אחר, אני לא יכול לערוב בין הנושאים.

קהל: מדוע להתפלל לא נחשב למעשה המורה על אמונה?

מניטו: אני מבין את השאלה. התפילה היא בקשה, וניתן לקבל רק מה שמגיע לנו. זה מה שהקב"ה אומר "זה לא הזמן להתפלל", דהיינו אין לכם מספיק זכויות כדי שאוכל לענות לתפילה שלכם. לכן המעשה המורה על האמונה היה צריך להיות מעשה של מחוייבות. אנסה לתת משמעות יותר חזקה למילה אמונה, זה סוג של הימור: נכנסים לים, אבל האם הוא ייפתח? זו האמונה. אבל להתפלל זה לבקש.

קהל: להתפלל זה לא להיות בטוח.

מניטו: לא, זה משהו אחר. אתם מדברים על הגדרה אחרת של חוויה דתית. אתם רגילים לרעיון שלהתפלל זה להאמין. איזו אמונה? אצלנו כאן, זה מלשון אמן.

אתם רוצים לומר שמי שמתפלל זה סימן שהוא מאמין בהקב"ה, שהוא קיים. זו הכוונה שלכם?
קהל: יש כאן סוג של ביטחון...

מניטו: ביטחון במה? שהקב"ה יקבל את בקשתו? אבל מה זה להתפלל – לבקש.

ננתח בקצרה את המושג "תפילה": ישנם טקסים שונים בליטורגיה, ובצרפתית התרגלנו – בצורה מוגזמת – לכנות "תפילה" את כל הטקסים שנעשים באמצעות הדיבור. אך המשמעות הפשוטה של תפילה, זה בקשה. כלומר אחד מן הטקסים שנעשים באמצעות הדיבור הוא התפילה – דהיינו השמונה עשרה או תפילת העמידה, השם משתנה לפי העדות אבל זה אותו תוכן – שהיא העמידה של האדם לפני הא-ל והבקשה לקבל דבר שאין ביד האדם להשיגו, אך שנצרך באופן מוחלט. זו התפילה. לכן לקרוא מזמורי תהלים, זו לא תפילה, אלא שבחים. לומר קדיש, זו לא תפילה, זה טקס של קידוש השם, כמו הקידוש או הקדושה. השימוש המופרז במונח "תפילה" עומד ביסוד השאלה שלך. כאשר משה מתפלל, כמובן שהוא מאמין בקב"ה, זה לא הנושא, אלא הוא מבקש מהקב"ה להתערב. זה עניין התפילה. ואז הקב"ה עונה לו: "דבר אל בני ישראל" ושיגלו המחייבות, שיאמינו בהיסטוריה שלהם, שיאמינו בגורל שלהם. זה כמובן הזה שהשתמשתי במילה אמונה.

קהל: לכן עדיף קודם כל לפעול ואחר כך להתפלל.

¹⁴ שמות יד, י.

מניטו : זה תלוי בנסיבות... הייתי אומר : יש שיודעים להתפלל. תדמינו את הצעקות שהיו שם, זה קצת דומה לתעמולה הפוליטית. אבל כל אחת מהאסטרטגיות הללו, שיכול לעמוד בראשם רק מי שיודע לבצע אותן, המתפללים - להתפלל, הלוחמים - להילחם... אלו ואלו, אומר המדרש, מועילים רק אם מלווה אליהם מחוייבות מעשית של אמונה.

עמלק

קהל : העברים יוצאים ממצרים, עוברים את הים, ועמלק מופיע. מה הקשר ?

מניטו : [...] ¹⁵ הייתי רוצה לפרוס בפניכם ניתוח די סכמתי של ההיסטוריה של עם ישראל, שצולח את כל הקשיים נוכח היריבים השונים שהוא פגש לאורך ההיסטוריה שלו. זה ייקח לנו מספר משפטים אבל זה נושא חשוב.

יש לשים לב שבתיאור התורה של סיפור האבות, בכל פעם שמופיע אחד האבות, מופיע יחד אתו יריב, עד שניתן אפילו לומר שהאנטישמיות מתחילה עם הופעתו של אברהם. נעבור בקצרה על כל דור ודור: מצאנו שתי דמויות המלוות את ההיסטוריה של אברהם, נמרוד ולוט. נמרוד הוא היריב שרוצה לבטל את אברהם. על פי המדרש נמרוד היה מלך בבל שהשליך את אברהם ומשפחתו לכבשן האש של אור כשדים. לוט הוא קרוב של אברהם, שדומה לו, אך מהר מאוד הופך להיות מתחרה של אברהם. "דומה בלבד" ¹⁶ של אברהם שהופך להיות מתחרה שלו. אנחנו נראה שבכל דור ודור – וזה קו שחורז את כל ההיסטוריה שלנו – ישראל מלווה בשני סוגי יריבים: האחד הוא היריב שרוצה להשמיד, והשני הוא מי שזהותו "דומה בלבד" ורוצה להחליפו. בקצרה: בדורו של אברהם, אלו נמרוד ולוט.

בסופו של דבר, נמרוד, הרודן, נעלם עם האימפריה שלו; אבל לוט מכה שורשים, וממנו יוצאים שני עמים, עמון ומואב, והתורה מתארת לנו את היריבות שלהם כלפי עם ישראל – שאגב נמשכת, אמנם מתחת לפני השטח, עד היום – בנושא מי הוא ישראל האמתי, צאצאי לוט דרך עמון ומואב או צאצאי אברהם. זה הדור הראשון. בדור השני, האב הוא יצחק, והוא מלווה מצד אחד ביריב שרוצה להשמידו, אבימלך מלך פלישתים, ומצד שני הוא מלווה "בדומה בלבד" שרוצה להחליפו, ישמעאל. יוצא שיש לנו כבר ארבע זהויות: שניים בטור הראשון - נמרוד ואבימלך, ושניים בטור השני - לוט וישמעאל. אצל יעקב, וזה כבר יותר קרוב אלינו, מצד אחד "הדומה בלבד" עם עשיו, שחושב את עצמו ישראל, ומצד שני לבן שרוצה להשמיד את יעקב לגמרי – דבר זה יכול להישמע מוכר למי שמכיר את המקורות ¹⁷.

יוצא שישנם ששה יריבים, שלושה מצד אחד שמטרתם להשמיד את עם ישראל, ושלושה מצד שני שמטרתם להחליפו. וכל המגמות הללו של יריבי עם ישראל, עוברות את ההיסטוריה ואנו מוצאים אותם עד היום. ניתן להקצות זמן על מנת לזהותם, אבל אני לא רוצה לגרום לכם לסיוטים...

יחד עם זאת, בתקופות מסוימות של היסטוריית עם ישראל, שהן תקופות של סיוס גלות, מופיעה דמות איומה יותר בשם עמלק, שכוללת בתוכה את ששת היריבויות בזהות שביעית שעוברת את כולם. זו אישיות, זהו אופן להיות יריב של ישראל שרוצה גם להשמיד את עם ישראל וגם להחליפו. זה עמלק.

¹⁵ ההקלטה הראשונה הסתיימה ונראה כי חסר משפט או שניים.

¹⁶ במקור: אפרוקסימציה.

¹⁷ הגדה של פסח: "ולבן ביקש לעקור את הכל".

כדי לתת לכם זיהוי מהיר, אם קראתם את הספר "מיינ קאמפף" של היטלר, תשימו לב שהתכנית של היטלר הייתה להשמיד את עם ישראל ולהחליפו. מי קרא את "מיינ קאמפף"? אני מעודד אתכם לקרוא אותו! אסביר לכם מדוע: אני קראתי אותו בתקופת הנאציזם, וגיליתי שמתוך ציניות מוחלטת, היטלר אמר בדיוק מה שהוא תכנן לעשות. ואף אחד לא האמין לו. לכן זה חשוב לקרוא את זה. הרי בסופו של דבר, לאורך ההיסטוריה אויבי ישראל אומרים בדיוק מה שהם מתכננים לעשות, אבל אנחנו לא רוצים להאמין להם. אז תקראו את "האמנה הפלסטינית", אבל תקראו קודם את "מיינ קאמפף".

עמלק מופיע בתקופות של סיוס הגלות: הוא מופיע בסוף גלות מצרים, ומנסה להשמיד את עם ישראל ולהחליפו. עמלק מופיע בסוף הגלות השנייה, זה סיפור מגילת אסתר: העמלקים – המן – שמטרתם להשמיד את קהילת היהודים של פרס. אסתר מתערבת ובנס מצילה את היהודים, זה כל הסיפור של מגילת אסתר. וזה התרחש בזמן סוף הגלות השנייה. יש אגב התאמה מאלפת עם התאריכים של ההיסטוריה העכשווית: יש תחילה "הכרזת כורש" מלך פרס, שהוא הספר האחרון שנכנס לתנ"ך (ספר עזרא, א, א-ד), שמאפשר ליהודים לחזור לארץ יהודה ולבנות את בית המקדש. ניתן לכנותה "הצהרת כורש", בדומה ל"הצהרת בלפור". יהודי פרס לא עולים, והמן עולה לשלטון מספר שנים לאחר מכן. בזכות אסתר המלכה, ניצלים מן האסון. בימינו קרה אותו דבר: יש הצהרת בלפור, ומספר שנים לאחר מכן היטלר עולה לשלטון. זה מאוד מקביל. אבל מבלי להיכנס לפרטים אלו, זה בתקופה של סוף גלות שאופן מסוים להיות היריב של עם ישראל, שכולל בתוכו את כל המגמות – נמרוד, לוט, אבימלך, ישמעאל, לבן ועשיו – מופיע, ומטרתו כפולה: להשמיד את עם ישראל ולהחליפו. אני לא צריך לתת לכם זיהויים נוספים, זה ברור למדי...

קהל: אפשר לתת השוואת יותר מחמיאה עבור בלפור מאשר ההשוואה עם כורש¹⁸...

מניטו: לא הבנתי אותך. כורש הכריז שמותר ליהודי ממלכת פרס לעלות לירושלים, לבנות את מקדשם ולהקים מדינה. זה בדיוק מה שאמר בלפור במונחים עכשוויים. לכן לא הבנתי את השאלה שלך.

קהל: כורש נתן כסף כדי לסייע ליהודים!

מניטו: גם בלפור... אני רק רוצה לומר שבזמן שכורש נותן אור ירוק ליהודי פרס לחזור לירושלים, התנ"ך נחתם.

קהל: [...]

מניטו: אבל כורש איננו עמלק! להיפך! הנביאים מכנים את כורש בתנ"ך "משיח ה'"¹⁹. לא יודעים זאת. משום שהוא נתן ליהודי פרס מה שמשה השיג מפרעה עבור יהודי מצרים. בזכות כורש סיוס הגלות היה אפשרי, ואז מופיע המן. זה קשור. בימינו, אנחנו גם רואים שהניסיון להשמיד את עם ישראל ולהחליפו מופיעה בתקופה של סוף גלות. אני מודה לך על השאלה שאיפשרה לי לדייק את הדברים, חשבתי שזה היה מובן מאליו.

קהל: כמה יהודים עלו מפרס?

¹⁸ נראה שהשואל טועה בין Cyrus לבין Assuérus.

¹⁹ ישעיהו מה, א: "כֹּה אָמַר ה' לְמִשְׁיחוֹ לְכוֹרֶשׁ".

מניטו: חמישית.

קהל: והיום?

מניטו: אני מקווה שהמציאות תכחיש את הסטיסטיקות... אין פטאליות בסטיסטיקות, אבל זה בכל זאת מדהים לראות שרק חלק שיוצא ממצרים, חלק שיוצא מפרס, וחלק שיוצא מאירופה, שהרי מדובר היה בסוף גלות אירופה.

קהל: הקב"ה ביקש משאול להשמיד את עמלק, ושאול לא עשה כן. זה חמור, שהרי הייתה לנו הזדמנות לגמור עם זהות זו...

מניטו: עניית בעצמך. זאת אומרת שיש סוג של נכות בתודעה המוסרית של שאול, שהרי כאשר הוא תפס את מלך עמלק, הוא לא השמידו כפי שצווה, אלא הוא ריחם עליו, ובסופו של דבר מעמלק יצא המן. אני לא רוצה לעשות הקבלות עכשוויות, אבל אני לא יודע אם קוראים למיטראן - שאול, אבל הוא הציל פעמיים את ערפאת...

קהל: כמה זמן ארך סיפור עשרת המכות?

מניטו: סך הכל שנה וחצי.

קהל: הקב"ה אומר למשה שזה לא הזמן להתפלל. אנחנו יודעים שנשים פטורות מן התפילה מפני שזו מצווה שהזמן גרמא. האם זמן קריעת ים, וזמן מתן תורה, שהיו זמנים מיוחדים כל כך, שאין זמן, צריך לפעול מהר, אחרת המאורע לא יתרחש?

מניטו: לא. כנראה שלא הצלחתי להסביר את עצמי מקודם, או לא מספיק. השאלה הרבה יותר פשוטה: זה לא הזמן להתפלל הכוונה שלהתפלל זה בקשה שהקב"ה יתערב, אבל ברגע זה הקב"ה איננו יכול להתערב מפני שהצדק בצד של המצרים. הם שילמו את המחיר עבור שמירת בני ישראל כעבדים, עשר המכות, ולכן כשהעברים – שיודעים זאת – רואים את שר מצרים שמגיע כדי להמליץ בבית דין של מעלה, הם מבינים שאין להם מה לצפות להתערבותו של הקב"ה, אלא אם כן – כך אומר הקב"ה למשה – תהיה להם זכות נוספת.

קהל: [...]

מניטו: אני חוזר על מה שאמרתי מקודם: התניה הייתה, שחרר את עמי אחרת תקבל מכה זו. אם הם קיבלו את המכה, זכותם שלא לתת להם לצאת. רק שהפאניקה גרמה להם לשחררם.

קהל: מה עם כל הצרות שהמצרים עשו לעברים, השעבוד בפרך וכו'?

מניטו: אני אחזור על שאלתך בהרחבה, ואתן לכם שתי תשובות: מה בכלל עשו היהודים במצרים? זה מזכיר לי סיפור יהודי... פעם שאלו אותי: אם יהודי נמצא בקוטב הצפוני, איך הוא שומר שבת? התשובה לשאלה היא: מה עושה יהודי בקוטב הצפוני? ... אתן לכם דוגמא נוספת: לפני כמה שנים ערכנו סמינר במרכז רש"י, נתתי שיעור בשבת, ואחד הלומדים שאל אותי: איך אני יכול לשמור שבת, הרי אני גר בבניין בן 25 קומות. ענית לו: התשובה מאוד פשוטה, אדם נורמלי לא גר בקומה 25... אגב הייתה לזה השפעה, כי הוא עבר דירה: עכשיו הוא גר בארץ ישראל...

אני חוזר לעניין: נכרת הסכם עבודה בין העברים לבין הציוויליזציה המצרית. זה מתחיל עם יוסף, שחלם על זה שתפקידו של עם ישראל הינו לשרת את הציוויליזציה העכשווית, והוא אף הפך להיות הסגן של

פרעה. וזה הולך הרבה יותר רחוק מזה: הקב"ה כבר הודיע לאברהם שזה יימשך 400 שנה. אני לא נכנס לכל הפרטים. ולכן אם יש הסכם עבודה, לא ניתן להפר אותו – מאיזו סיבה שבגללה מבקשים להפר את החוזה – אלא בהסכמת המעסיק – פרעה. לכן כל עוד פרעה לא אמר להם "לכו", אנחנו מחויבים להסכם. שנית: מתוך הסיפור עולה שהעברים לא רצו לצאת ממצרים! תכף נגיע לנקודה זו עם הפסוקים הראשונים של הפרשה. אבל לא זו השאלה. השאלה הייתה: מבחינת הצדק המוחלט – ואולי לא הייתי מספיק מפורש – הקב"ה לא יכול להתערב לטובת העברים נגד המצרים, משום שהמצרים שילמו את המחיר. ומזה העברים חוששים כשהם רואים את השר של מצרים שנחלץ לעזרת מצרים של מטה.

כל זה כדי להסביר שלא הייתה להם מספיק זכות. שהרי אם היה להם מספיק זכות, ארבעים שנה לפני כן, כשמשה אמר להם שהגיע הזמן, הם היו יוצאים עם משה. הם סירבו, ומשה נאלץ לברוח למדיין על מנת להינצל מכעסם של העברים! אתם זוכרים את זה? אני חושב שמיותר להעמיק את הניתוח: המצב דומה למאזניים שבהם שוקלים זכויות וחובות, שעושה שמצד הצדק, הקב"ה לא יכול להתערב לטובת העברים, אלא אם כן תהיה להם זכות נוספת. לכן הקב"ה אומר למשה: אל תתפלל אלי, אני לא יכול לענות.

קהל: אבל עצם העובדה שהם היו חמישית העם שהסכימו לצאת, זו כבר הייתה זכות! מדוע זה לא מספיק?

מניטו: זו בדיוק השאלה: מדוע העברים יראו, שהרי הם אלו שזכו לצאת ממצרים, לכן ניתן היה להניח שההגנה של הקב"ה תמשיך ללוותם. לכן המדרש שהבאתי לכם עונה: הם יודעים שהם יצאו במרמה. כיון שהמצרים לקו בעשר מכות, לא היה לעברים היתר לצאת. "התודעה של הצדק המוחלט" מגיעה עד שם. ולכן התורה אומרת שסיפרו למצרים "וַיֵּצֵד לְמִלְכָּם מִצְרַיִם פִּי בְרַח הָעַם" (שמות יד, ה). ואז פרעה החל לרדוף אחריהם.

קהל: אבל זה פרעה שנתן להם לצאת!

מניטו: לא. הוא גירש אותם מתוך כהלה בעקבות מכת בכורות. כאשר הוא נרגע, הוא שם לב שהצדק עמו. אתם מחייבים אותי להיות הסנגור של פרעה...

קהל: [...]

מניטו: נכון, זה הנושא. אל אחד, יחיד. וזה מסביר מדוע ההיסטוריה של עם ישראל קשה כל כך. מפני שא-לוהי ישראל הוא לא רק מי שדואג לעם ישראל, אלא א-לוהי ישראל הוא הא-ל של כלל האנושות, אם נדבר רק על האנושות; – הוא ברא את הכול – אבל בייחוד ביחס האנושות. וכתוצאה מכך – וזה נובע מעצם ההגדרה של אמונת ישראל: א-לוהי ישראל מתגלה בתור זה שמגן על האחר. שוב פעם: "וַאֲהַבְתָּ לְרֵעֶךָ, כְּמוֹךָ אֲנִי ה'" (ויקרא, שם). כמו שאמרתי מקודם.

קהל: אז הוא בהכרח תמיד לרעת עם ישראל!

מניטו: מעולם לא לרעת עם ישראל כשהם זכאים לכך.

קהל: פירוש הדבר שבמשך שנה וחצי היה מגיע לעם ישראל לחטוף!

מניטו: רגע, המכות לא נחתו על העברים אלא על המצרים. אגב, לגבי מה שאמרת, התלמוד אומר שהמכות היו גם מכות וגם נסים כאחד. המשנה אומרת²⁰: "עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ... עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים". מבאר המהר"ל מפראג: כאשר המכה הכתה במצרים, זהו אסון שהיה צריך להכות גם את העברים. ועל מנת להגן על העברים מפני המכה, היה צריך נס. כלומר בו זמנית הייתה מכה, ונס - שהעברים לא הוכו. הביטוי בתורה מאוד חזק: "גוי מקרב גוי" (דברים ד, לד). להוציא אומה מתוככי אומה אחרת. כלומר המדרש משווה את עם ישראל לעובר במעי אמו. תחשבו, העברים של המצרים היו 'המיעוט היהודי' בקרב אומה אחרת. הכל מעורבב! איך להוציא אומה מתוככי אומה? המכה לא מספיקה, אלא צריך גם נס בתוך המכה, כדי לעשות הבחנה. אתם מבינים עד כמה זה עצום מה שקרה שם.

השאלה היסודית היא: ישנה הבטחה של הגנה על ישראל, אבל יש תניות. ויש לנו כאן דוגמה. הפסוקים ברורים מאוד: הקב"ה אומר למשה, אני לא יכול להתערב בעדכם, אלא אם כן אתם מתקדמים. אחר כך נראה. להתקדם זה מעשה המבטא את האמונה, וזה מספיק. אז הקב"ה יכול לומר לשרו של מצרים: נכון, אבל אלו מאמינים. זה הסוד של ההיסטוריה של עם ישראל.

אומר שוב את הרעיון הזה באופן אחר, זה חשוב להבין: בעיני בשר ודם, לא מבינים מדוע הקב"ה מעדיף את היהודים על פני הגויים. אלו כן, ואלו כן. מי יכול לראות את ההבדל בין זקן של יהודי לזקן של דרוזי? ויש דרוזים שיש להם פנים אצילות מאוד, לעיתים אפילו יותר אצילות משל יהודים, זה קורה. לכן מבחינה אובייקטיבית, מה זה הסיפור של התנ"ך? מדוע האל האחד מעדיף את אלו על פני אלו, לנצח? אין זה אלא מפני שהוא יודע שיש לכך סיבות. ואם אותן סיבות לא קיימות, הוא כביכול "משותק". תסלחו לי על השימוש בביטוי הזה, אני רק מצטט את המדרש. ולכן הוא אומר למשה: אני לא יכול.

מה מתרחש כאן? אני מנסה להסביר לכם באופן אחד, אבל אפשר לעשות כן באופנים אחרים: יש כאן מעין מאזני צדק שגורמות לכך שהקב"ה לא יכול להתערב אלא אם כן תהיה עבור עם ישראל זכות שתצדיק את הבטחת ההגנה.

קהל: אחת מספיקה?

מניטו: בדיוק. זה השיעור הגדול שקיבלנו מנחשון. כאשר יש נחשון בן עמינדב, כפי שתרגמונו, הכל אפשרי.

קהל: נפתחו מספר מעברים בים, נכון?

מניטו: הים נקרע ל-12, אחד לכל שבט, אבל זה נושא אחר. אבל הכל מתחיל עם מעשיו של אחד.

אני לא יודע אם זה במקרה שצפיתם אתמול בתכנית טלוויזיה על בן גוריון. עם זאת אני לא בטוח שבן גוריון הוא, הנחשון, אולי זה הרצל, אני לא יודע, או אולי משהו לפניו, הגאון מווילנה, שהיה מן הראשונים שאמר "הגיע הזמן". החפץ חיים, גם. והנה זה מתחיל. זה נחשון. ואחר כך האחרים מצטרפים.

אתם יודעים, כשאנחנו מהלכים במישורי הגליל, שלפני פחות מארבעים שנה, כל אלו היו ביצות, ואני מבטיח לכם שלא היו שם מלונות תיירים. צריך היה שמישהו יחליט להתיישב שם על מנת ליישב את

²⁰ אבות, ה, ד: עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים, עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים ועשר על הים.

הביצות. הראשון שעשה כן הוא מכונה נחשון. זה אותו דבר. הרי אז היו רק יתושים ותורכים... ופקידים של הממלכה הבריטית...

נחזור לנושא שלנו: המדרש עוזר לנו לא רק להבין יותר טוב מה שהתרחש אז – וזה לא בכדי שהסיפור הזה הוא הזיכרון שלנו – אלא גם מאפשר לנו לאבחן יותר טוב מה שאנו חווים בימינו. הייתי אומר שישנה תנועה של רצוא-ושוב: הפסוקים מסייעים לנו להבין את ההיסטוריה שלנו, וההיסטוריה שלנו מסייעת לנו להבין את הפסוקים. הדברים הבלתי נתפסים שעליהם מדברים הפסוקים מסבירים את המאורעות הבלתי נתפסים שאנו חווים. וזה שאנו חווים את הדברים הבלתי נתפשים הללו גורמים לנו להבין את הפסוקים שמדברים על סיפורי ההתחלות. חשוב להבין דבר זה. המדרש הוא זה שמאפשר לנו זאת. היינו יכולים לקרוא במשך מאות שנים את פסוקי התורה "קריאה אדוקה" מבלי להבין שום דבר למה שקורה בהיסטוריה היהודית. וכשמבינים שזו ההיסטוריה שמספרים לנו, מבינים של זה לא רק סיפור של אדיקות, אלא זו תעודת הזהות שלנו. זאת ניתן לעשות בזכות המדרש.

קהל: האם אפשר לומר שהמעשה של בן גוריון, שמחליט לבדו להכריז על הקמת מדינת ישראל, שייך לאותה קטגוריה?

מניטו: זה מאוד דומה. בהקשר ההיסטורי דאז, היו בעיקר שתי עמדות בקרב היישוב היהודי בארץ: או מדינה דו-לאומית או מדינה יהודית, וההחלטה של בן גוריון להקים מדינה יהודית ניצחה. האמת שהוויכוח היה מורכב יותר. הייתה עמדה נוספת, במיוחד בקרב המפ"ם, שהסכימה להיות מיעוט יהודי במדינה ערבית. ולבסוף, החלטתו של בן גוריון – כנגד כל תחזית – שקבעה שזו תהיה מדינה יהודית. אז זה היה כמו חלום. ועד היום, יש מתח בין מפ"ם למפא"י הישן של המערך, על הדבר הזה. אתם מבינים למה אני רומז. הייתה זו קפיצה לעבר הלא ידוע, הימור. זה נחשון ששוב נכנס לים. אנחנו מורגלים לעובדה שיש מדינה יהודית, אבל במשך חלק ניכר של חיי כולנו כאן, כולל אותי, זה היה דבר לא מציאותי. עכשיו זה נכנס למציאות וזה מובן מאליו, אבל היה צריך נקודת התחלה. לכן זהו מאורע מאוד דומה.

בני ישראל ו"העם"

עבור החלק השני של השיעור נחזור לתחילת הפרשה (שמות יג, יז):

וַיְהִי בְשַׁלַּח פְּרָעָה אֶת הָעָם וְלֹא נָחַם אֱ-לֹהִים דָּרָךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים

זה בגדול השטח שאנו מכנים היום עזה. אלו היו מרכזי מסחר של פלשת – קיבוץ אנושי שמקורו בכרתים – בערים כמו עזה, אשדוד ואשקלון של היום; כל רצועת החוף הזו. מי שהיה באשקלון יודע שיש שם שרידים מהתקופה הזו.

פִּי קְרוֹב הוּא

שהרי היו מספיקים אחד-עשר יום כדי להגיע לאזור ירושלים, כמו שכתוב בספר דברים. אם כן מדוע הקב"ה לא העביר אותם ישירות משם? כי הוא היה קרוב מדי; אני הוספתי "מדי".

פִּי אָמַר אֱ-לֹהִים פֶּן יִנָּחַם הָעָם בְּרֵאֲתָם מִלְחָמָה

נאמר : אפשרות של מלחמה.

וְשָׁבוּ מִצְרָיִמָּה.

וַיִּסָּב אֶ-לֵהִים אֶת הָעַם דָּרָךְ הַמְדַבֵּר יָם סוּף וְחַמְשִׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם.

האם שמתם לב שלאורך כל הפסוקים הללו מדברים על "העם", ורק בפסוק האחרון "בני ישראל"? האם הרגשתם בזה?

בנוסף, אשאל שאלה כללית: אנחנו מורגלים לרעיון שאם בני ישראל בילו ארבעים שנה במדבר לפני שנכנסו לארץ ישראל, היה זה כדי לעבור דרך הר סיני ולקבל את התורה. והנה אין שום זכר לזה בפסוקים הללו.

שוב פעם: אם נשאל את עצמנו מדוע העם לא נכנס ישירות לארץ ישראל אלא עבר דרך המדבר, ההרגל המחשבתי המסורתי היה לציין מאורע חשוב, התגלות התורה בהר סיני. לכן היינו צריכים לעבור דרך הר סיני על מנת לקבל את התורה. אלא שהפסוקים לא רומזים כלל לכך. זה נראה משונה.

אביא לכם מסורת של פרשנות, שתבאר לנו נקודת חשובה: לא רק העברים יצאו ממצרים. העברים שיצאו ממצרים מכונים בפסוקים "בני ישראל", אלו צאצאי השבטים. אבל יחד עם בני ישראל – שהיו עברים צאצאי האבות – אוסף של עמים שאף הם היו משועבדים במצרים, צורפו מיוזמתו של משה לבני ישראל ולהוציאם ממצרים. ונראה שהתורה מדברת על "העם" הזה. שוב:

וַיְהִי בְשִׁלַּח פְּרִעָה אֶת הָעָם וְלֹא נָחַם אֶ-לֵהִים דָּרָךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֶ-לֵהִים פֶּן יִנָּחַם הָעָם בְּרֵאתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיִמָּה.

וַיִּסָּב אֶ-לֵהִים אֶת הָעַם דָּרָךְ הַמְדַבֵּר יָם סוּף

והנימוק שהפסוק מביא הוא שהחשש מקושי שעלול לחכות להם "במלחמת העצמאות" – אם אפשר לומר כן – יגרום להם לחזור בהם ולחזור למצרים. לעומת זה, בפסוק האחרון שהבאתי לכם, יש דבר תמוה:

וְחַמְשִׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם

נראה שיש כאן סתירה, אלא אם כן מבחינים בין שתי קבוצות שונות של אותה האומה. ישנן שלוש ישויות שהתורה מתארת באופן הבא: "בני ישראל" – אלו צאצאי האבות. "העם" – זה העם שהתלווה אליהם. בהקשר אחר, התורה מכנה אותם "ערב רב", דהיינו הערבוּב הגדול של עמים שהצטרפו לעם ישראל. ובמקום אחר, "אספסוף", ההמון. וכאשר שניהם מתאחדים, מופיע הביטוי "עם בני ישראל".

הייתי אומר כך: "בני ישראל" היו מוכנים לכל תרחיש, כולל המלחמה, על מנת להיכנס לארץ אבותם – "חמושים" באופן מילולי הכוונה שעומדים בשורות של חמישה חיילים, כמו שרוכבי המרכבות מכונים "שלישים" מפני שהיו בקבוצות של שלושה, כך חיל רגלים היה מחולק לקבוצות של חמישה. לעומת זה "העם" – דהיינו החלק של העם המכונה "העם" – לא מרגיש שייך לארץ הזו. יש כאן הרפתקה שדורשת התבוננות: ישנה קבוצה הכוללת את העברים ואלו שחוו את החוויה של אמונת העברים – וזו הסיבה שבגללה משה צירף אותם לעברים – שיוצאת ממצרים. אני מסביר: מה היא אמונת העברים דאז, הרי אנחנו לפני מתן תורה? חוינו את השעבוד במצרים ואנו חווים שהגאולה אפשרית. והנה, מי הוא העם

שמה מצרף לעם ישראל? בני אדם מכל האומות שחוו את אותה החוויה הקיומית של העברים, שעבוד וחוויה שניתן להיגאל ממנו. לכן האבחון של משה מאוד ברור: על אף שהם אינם צאצאים של האבות, יש להם אותה זהות, הם מיועדים לאותה זהות. זהו עם של מתגיירים על ידי החוויה של יציאת מצרים.

זה אגב דומה מאוד למה שקורה היום סביב מדינת ישראל וסביב עם ישראל, שבאים מכל הארצות אנשים, נשים וטף ומבקשים להתגייר ולהיות ישראלים. בינתיים מדובר באנשים בודדים, אך אל תחשבו שזו תופעה מקרוסקופית, עם השנים זה הולך וגובר, ואני בטוח שבימים שבאים עלינו, יהיו המונים. ואנחנו שואלים אותם: מדוע אתם באים? מה אתם רוצים? והם עונים: אנו חשים שההיסטוריה עוברת דרככם, או כל מיני ניסוחים ונימוקים אחרים, שניתן לומר במאה אופנים שונים, אבל שחוזרים לאותה נקודה. כלומר: אנחנו חשים שאתם חווים את הישועה, ולכן אנחנו רוצים לחוות את הישועה הזו אתכם. זה בדיוק מה שקורה בזמן יציאת מצרים. ולכן משה אומר: הם מועמדים לזהות ישראל, הם יוצאים ממצרים עם עם ישראל, יש להם את אמונת ישראל. רק שהם לא צאצאים של האבות, וזה מסביר בעיה די מסתורית: העם שיוצא ממצרים, בסופו של דבר יקבל את תורת משה, אבל לא ייכנס לארץ ישראל. אתם זוכרים זאת? ישנם שני מאורעות: חטא העגל וחטא המרגלים. התורה מראה לנו באופן ברור שחלק זה של העם, שאינו מבני ישראל אך מצטרף אליהם, מקבל על עצמו את תורת משה, אבל איננו שייך להבטחה על הארץ, פשוט מאוד משום שזו לא ארצם.

ועכשיו אני דורך על ביצים – של פסחא... – ואין לערוך שום השוואה: ישנם היום הרבה מאוד יהודים שמקבלים את תורת משה, אבל לא מקבלים את ארץ ישראל. אני לא אמרתי שהם הצאצאים שלהם, אני רק אומר שיש כאן מצב מאוד דומה. אני חוזר כדי שיהיה ברור: ביציאת מצרים יש שני חלקים של העם: צאצאי העברים, חמושים ומוכנים למלחמה כדי להיכנס לארץ ישראל. "העם", הקב"ה סבור שהם עוד לא מוכנים, וצריך שיעברו ארבעים שנות סטאז' במדבר. ובסופו של דבר הם מקבלים את התורה. אך אפילו אחרי שהם קיבלו את התורה, הם לא רוצים להיכנס לארץ ישראל ומעדיפים להישאר במדבר, והם אכן נשארו במדבר. כלומר "העם" גבר על צאצאי העברים. הניתוח הזה צריך להישמע לכם חדש. כמובן שיש מקורות כתובים, אבל אני יודע שזה מתמיה אתכם, אף פעם לא שמעתם את זה.

אני חוזר על הניתוח, כי הוא פשוט מאוד: ישנה היום תופעה בלתי מובנת: יש יהודים השייכים לתורת משה שלא רוצים את ארץ ישראל, כמו שהתרחש אז. הם מתייחסים אליה כאל ארץ קדושה, משום שכתוב בתורת משה שזו ארץ קדושה. אם דבריי ברורים, אני לא אמרתי שהיהודים הללו הם ערב רב ולא עברים, אין לי מושג. אגב, אומר לכם: אם הם עברים, זה עוד יותר גרוע...

קהל: כתוב שרק חמישית מבני ישראל יצאו ממצרים, האם הערב רב בא להשלים ארבע חמישיות?

מניטו: לא, הם היו אותו מספר. ואומר לך איך יודעים: בחטא העגל, כשמה יורד מן ההר ויהושע עולה אליו והם נפגשים באמצע הדרך, משה שואל את יהושע: מה קרה? ויהושע עונה: יש קול, אבל זה לא קול ניצחון ולא קול של הפסד²¹. כלומר יש שני מחנות בעצמה שווה. ולבסוף, הערב רב גבר על ישראל. איך יודעים? היו שנים עשר מרגלים, ועשרה מתוכם – שוב פעם, 'חמישית', שניים מתוך שנים עשר – לא רוצים להיכנס לארץ, הם מושפעים על ידי

²¹ שמות לב, יז-יח: וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעָם בְּרַעַה וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בְּמִחְנֵהוּ. וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנֹת גְּבוּרָה וַאֲיִן קוֹל עֲנֹת חַלּוּשָׁה קוֹל עֲנֹת אֲנָכִי שָׁמַע.

התעמולה של הערב רב, חוץ מכלב ויהושע שנשארו נאמנים למשה. אנסה להיות הסנגור של הערב רב: קיבלנו את ההתגלות של התורה בהר סיני ואנו מקבלים את התורה הזו, אבל ארץ ישראל בתור ארץ לאומית, זה לא נוגע אלינו! לכן זו "הארץ הקדושה" של תורת משה בלבד.

קהל: אז מדוע משה לא נכנס?

מניטו: זו שאלה אחרת, אל תערבב בין הנושאים.

קהל: האם הערב רב היה חלק מן השישים ריבוא?

מניטו: זה מה ששאלו לפני כן: היו שישים ריבוא עברים ושישים ריבוא ערב רב.

מה שאני רוצה להדגיש הוא שזה פלא לראות שבחברה היהודית שחוזרת ומרכיבה את האומה, אנו מוצאים את אותה החלוקה: יש שני חלקים בעלי כוחות שווים, תמיד מנדט אחד בלבד מבחין ביניהם בבחירות, בכל פעם שמתעוררת בעיה גדולה. כל פעם שיש בעיה גדולה בנוגע לזהות ישראל, ישנם שני חצאים בערך שווים, והמפלגות הקטנות מכריעות. שמתם לב לתופעה הזו? זה בולט מאוד. כמובן, זה לא אומר שאלו הם אלו, ואלו הם לא אלו, אבל אנו חווים מצב מאוד דומה.

נחזור על הניתוח הקודם כי הוא חשוב מאוד. הרבה אנשים שואלים את עצמם במבוכה רבה: מה קורה? איך יתכן שהיהודים הנאמנים לתורת משה הם אלו שמסרבים לקבל את ארץ ישראל. אני רק רציתי לציין שזה מצב שאנחנו כבר חוונו, ושיש לו שורש והסבר. בכתבי הקבלה זה נקרא "דור המדבר", שקיבל את התורה, אבל לא את ארץ ישראל. אני חושב שצריך לאזור אומץ לקרוא את הטקסטים כמו שהם כתובים. העובדה שיש בזמן המעבר בין גלות לגאולה, תקופה שלמה של הסדרת הזהות ברמה האישית – וזה יכול להמשך על פני דורות – זה טבעי לחלוטין. אני לא יודע אם הזמן נותן לנו את הזמן לזה, אבל זה טבעי.

הסדרת זהות מחודשת מבחינת הפרט אינה תואמת בהכרח את הקצב של מאורע ברמת הכלל. המאורע ברמת הכלל שהתרחש בימינו – והוא בלתי הפיך – המהווה מוטציה של זהות. עברנו עידן, עברנו מעולם שבו אין מדינת ישראל לעולם שבו יש מדינת ישראל. זה המאורע ברמה הכללית. זה שיש להסדרת הזהות ברמה הפרט קצב שונה, זה טבעי. הבעיה היחידה היא האם הרוסים יתנו לנו את הזמן? הרוסים, או האחרים: נמרוד, לוט ועמלק... אבל שיהיו יהודים השייכים לתורה שבאופן השקפתי מקבלים את תורת משה ודוחים את ארץ ישראל, זה המצב המתואר כאן. ניתן לנסח זאת במונחים תנכ"יים: זו "ארץ הקודש", זו לא ארץ האבות. בסופו של דבר זה קצת דומה למה שהמושג של "ארץ הקודש" הפך להיות אצל הנוצרים. לעיתים קרובות אנו רואים מודעות על "ביקור בארץ הקודש בפיקוח הרב פלוני", אמנם התרגלנו לזה, אבל זה מצמרר... הנה הכומר מגיע! אתם מבינים מה שאני אומר?

קהל: כל מי שיצא ממצרים, מת במדבר?

מניטו: כל אותו הדור, אבל לא ילדיהם.

קהל: בני "העם", נכנסו לארץ ישראל?

מניטו: כמובן. זו הסיבה שיש לנו הרבה יהודים אדוקים בארץ ישראל...

קהל: מי היו שאר בני האדם המשועבדים במצרים?

מניטו: אנסה לבאר: האימפריה המצרית הייתה ממלכה טוטליטרית ששעבדה הרבה מאוד עמים, ביניהם העברים. והרבה מאוד אנשים מתוך כל אותם עמים משועבדים, הצטרפו לעברים, והם המכונים "העם".

כלומר, הם אלו שהייתה להם את אותה החוויה של דרישת הישועה של העברים ויצאו ממצרים עם העברים, תחת פיקוחו של משה. כלומר משה הוא זה שצירף אותם לעם ישראל, והקב"ה הסכים עמו לבסוף.

קהל: מה היה מוצאם?

מניטו: סודנים, קופטיים, אתיופיים, וכו'. אלו היו עמים לא עבריים, שהיו משועבדים במצרים.

קהל: מדוע?

מניטו: מה מדוע? אתן לכם דוגמא מאוד דומה: יש בתוך האימפריה הסובייטית הרבה מאוד עמים משועבדים לאומה הרוסית. זהו זה. וזה מאוד דומה: הסיסמא "שלח את עמי", הנאמרת היום ביחס ליהודי רוסיה, בעלת משמעות גדולה. אגב, אתם יודעים שהיהודים הרוסים, לעיתים עולים לארץ עם בני ובנות זוג השייכים לעמים הללו, והם הופכים, בסופו של דבר, להיות "ישראלים".

קהל: [...]

מניטו: נכון, אלו יהודים אדוקים, שדוחים את ארץ ישראל, אבל כיון שהם מאוד אדוקים, הם דוחים אותה כשהם בארץ ישראל... רק במדינה יהודית דבר כזה יכול לקרות... במדינה אחרת היו שמים אותם במחנה ריכוז...

קהל: כאשר השבטים חולקו לפי מחנות, כל שבט תחת דגלו. איפה היה הערב רב?

מניטו: זו אכן הייתה בעיה, וכל אחד נכנס תחת דגל של שבט זה או אחר. הצטרפות זו נעשתה לפי שבטים.

קהל: אז זה היה אקראי?

מניטו: לא, זה לא היה אקראי. בדיעבד, מאבחנים תמיד שבאשר לתופעות הסוציו-אנושיים, אלו שחשבנו אותן "הפקר", אקראי, באמת נובעות ממוטיבציה עמוקה של הזהות. למשל: כאשר עם ישראל "מתנפץ" ונפוץ בגלות, אלו מגיעים לאמריקה, אלו במקום אחר. ניתן לשאול: מדוע? זה מקרי. בדיעבד שמים לב שזה תואם את הזהות שלהם.

קהל: מה ההבדל בין המונחים "ישועה" ו"גאולה"?

מניטו: גאולה הכוונה להינצל מן השעבוד עצמו. ישועה זה להינצל ממרותם של המצרים על העברים, למרות שאין רדיפה ואין שעבוד. אלו שתי דרגות שונות. בצרפתית ניתן לומר *délivrance et salut*. בדור הקודם, זכינו לרב ראשון לציון שהיה תלמיד חכם עצום, הרב עוזיאל, שאמר: אנחנו מחכים לשני משחים: אחד שיוציא את היהודים מן הגלות, והשני שיוציא את הגלות מן היהודים... זה גאולה זה ישועה...

אם אין לכם שאלות נוספות, נותר לי רק להודות לכם על הלימוד המשותף של הערב.